

Keywords: *birth, rituals, midwifery.*

Abstract: *In the Romanian traditional society, alongside the child's parents, the godparents and the midwife both played an important role in the newborn's life. We will focus in this study on the midwife and midwifery ritual.*

Procrearea unui copil era percepută de către familia tradițională românească drept un dar sfânt, dumnezeiesc. De aceea, actul sexual nu se consuma oricând. Exista libertate, dar și un simț înăscut și cultivat pentru valoarea bunei-cuvințe. Normele morale, demnitatea, sănătatea mamei și a viitorului făt erau apărute cu responsabilitate și printr-o serie de practici magico-rituale performate atât în momentele de maximă fertilitate feminină, când femeia era însărcinată, dar și după naștere. Protecția copilului începea chiar din perioada intrauterină (româncele însărcinate evitau supărarea pentru a nu pune în pericol viața copilului). Boala sau infirmitatea erau primejdioase pentru integritatea fătului: „Femeia grea nu-i sclobod să se uite la oameni beteji, că face și copilul beteag, sau să betejește ea și nu mai poate face și alți prunci. Da nu-i sclobod nici să se uite la mortăciuni ori la animale bolnave”².

„Dacă în anul când o femeie trebuie să nască a fătat vreo scroafă sau vreo vacă, iapă, și dacă mieii, iezii etc. sunt frumoși, femeia va naște ușor și copilul va trăi”³.

„Pentru ca femeia să nască copii, moașa îngroapă buricul la rădăcina unui măr tânăr și sănătos”⁴.

La naștere, alături de părinți, participau și alte persoane mature cu roluri rituale bine determinate, care vizau viața nou-născutului: moașa, nașii („nuni” sau „nănași”, în Ardeal) și cumetrii. Rolul primordial în ușurarea nașterii îl juca **moașa**, care posedea cunoștințele empirice necesare pentru a pregăti, psihic și fiziologic, femeia să nască și sub controlul căreia se înfăptuia nașterea. „Moașa este un personaj remarcabil, prin productivitatea sa, în tradiția populară a vindecării și a menținerii sănătății complete”⁵.

Ea asigura legătura dintre viața reală și lumea intrauterină, traducând legăturile dintre lumea de aici și „cea a personajelor care pot influența viața celui care a fost adus pe lume de ea sau a familiei acestuia, veghind la armonia familiei și la bunele sale relații cu universul: când femeile însărcinate sunt chinuite de zburător, cheamă într-o marți sau vineri pe moașă ca să-i descânte și s-o vindece. Moașa aduce apă neîncepută și o toarnă într-o căldare. Ia apoi nouă feluri de plante și punându-le pe acestea, pe rând, în căldare, descântă, după care gravida este spălată în căldare;

¹ **Roxana Deca**, doctor în istorie, muzeograf, Muzeul Olteniei Craiova, secția Etnografie.

² Burghel 2004, p. 115.

³ Gorovei 1995, p. 159.

⁴ Gorovei 1995, p. 163.

⁵ Burghel 2004, p. 119.

este sprijinul femeii în pragul nașterii, încercând, prin descântece specializate și direcționate, să-i aline suferințele și să-i ușureze nașterea”⁶.

Ca să-și exercite meseria, moașele mai apelau la un întins registru de mijloace, unele cu motivație magico-religioasă, altele cu echivalent în medicina științifică. Se împlineau rituri care aveau ca obiect purificarea, ușurarea travaliului lehuzei și ocrotirea mamei și a copilului: așternerea „betelor” femeii însărcinate prin casă, deschiderea lacătelor în apă, slobozirea apei prin sân, aruncarea prin sânul gravidei a unui ou, secure, bardă, topor, crezându-se că așa va ieși copilul din mamă, trecerea gravidei printr-un cerc de butoi ca ea să nu mai țină copilul asemenea butoiului fără cercuri care curge și se varsă, afumarea casei cu ardei pisat, provocându-i strănuturi energice și, deci, contracții. Dacă durerile facerii erau slabe, se așeza gravida pe fundul unei căldări încălzite, iar când avea dureri insuportabile, i se descânta „de deochi” sau „de cuțit”⁷.

Nașterea propriu-zisă se săvârșea, de regulă, pe vatra casei, pe un așternut de paie sau fân. Femeile „de meserie”, care ajutau la naștere, știau să prepare alifii și ceaiuri dezinfectante. Misiunea lor se încheia o dată cu venirea pe lume a copilului. Dacă nașterea implica anumite riscuri pentru lăuză, ele își prelungeau asistența. Răsplata o primeau în bani sau produse. Uneori, persoanele respective, care aveau cunoștințe obstetrice și acordau asistență în timpul nașterii, asigurând buna ei înfăptuire, deveneau și moașe propriu-zise.

A moși un copil însemna, în esență, a-l „scoate din păcate”. Cu toate acestea, poporul român considera că atât femeia care a născut un copil, cât și moașa care a îngrijit-o sunt spurcate, lucru demonstrat de o serie de credințe și superstiții, unele manifeste și astăzi: „În Moldova nu-i este îngăduit lehuzei să se uite la soare, și pe unde ar umbla ea cu piciorul, arde și pământul; iar de-ar întâlni o altă femeie care are copil mic, ar muri pruncii amândorora. Pentru a se înlătura astfel de nenorociri, preotul face anumite rugăciuni...se aduce preotul ca să facă *slobozirea casei*...După aceasta numai moașa poate să iasă din casa în care a moșit, iar lehuza până ce nu i se va ceti molitva de 40 zile, nu trebuie să însereze afară din gospodăria ei, căci altfel duhurile rele pot s’o pociască ori s’o nebuniască”⁸.

Moșitul nu viza atât ajutorul dat unei femei la naștere, cât asigurarea integrării nou-născutului în existență, printr-o serie de ritualuri: tăierea buricului acestuia, oficierea unor rituri de agregare menite să-i mijlocească „nepotului” o soartă cât mai fastă, să-l protejeze împotriva duhurilor malefice, precum și îngrijirea lehuzei o anumită perioadă de timp. De aceea, în mod obișnuit, moașa copilului nu coincidea cu femeia care avea în seamă buna desfășurare a nașterii. Încă înainte de nașterea copilului, moașa recurgea la unele practici magice cu semnificație augurală (de pildă, punerea lângă patul celei ce aștepta să nască a unor obiecte-furcă de tors, topor, băță, pânză, caier, sare, pâine etc. - care să determine vrednicia nou-născutului, să-i aducă noroc). Nou-născutul era separat de lumea din care venea, din preexistență, prin separarea propriu-zisă, adică prin tăierea cordonului ombilical și prin rituri de purificare. Imediat după naștere avea loc moșitul, adică

⁶ Burghel 2004, p. 119.

⁷ Laugier 1915, p. 22.

⁸ Gorovei 1909, p. 34-35.

tăierea cordonului ombilical. Operația se efectua cu o „custură” găsită, ca nou-născutul să aibă noroc la găsit bani, o bucată de seceră, un vârf de coasă găsită, „să aibă noroc la bucate”, foarfecă de tuns oile, pentru „noroc la animale”, un topor, „să fie tare ca el” etc. Legarea buricului se făcea cu fire luate din „chiotoarea” cămășii tatălui și câteva fire de păr din capul lăuzei, răsucite împreună, ca fiul să țină deopotrivă la părinți⁹.

Gestul avea implicații augurale și modelatoare. Se pare că practica de a încredința copilul în primele sale zile unei alte femei nu are legătură cu perioada de lactație, ci copilul trebuie despărțit de mediul său anterior, deci pur și simplu, de mamă. Este un act de separare, la fel cum este tăierea ombilicului. La câteva ore de la naștere se efectua prima scaldă rituală.

Cu apă fierbinte, în care se introduceau un ban de argint, pe care-l lua moașa, grăunțe, pentru a avea parte de bucate, pene de pasăre să fie sprinten, pene de rață să scape de înec, sare, să fie ferit de deochi sau vrăji, busuioc pentru frumusețe etc „muierile creștine, mamele și moașele, pun lut în scaldătoare: luând cu degetul din acel lut, înseamnă freuntea pruncului. Și de-ai întreba ce înseamnă acel lut, vor răspunde că prin acea ungere să se alunge deochiul (ochiul rău, invidia, pizma)”¹⁰; „după ce se scaldă prima oară copilul nou născut, pentru a preveni deochiul ce se poate lesne produce, moașa, mai înainte de a intra un străin în casă, îl descântă de deochi. După ce pune lângă el o căciulie de usturoi, moașa își face cruce”¹⁰.

Ritualul primei îmbăieri, al spălării capului copilului și frecării corpului se încadrează în categoria riturilor de purificare și de separare de mamă, la fel ca riturile de trecere a copilului peste, prin sau pe sub ceva, de așezare a copilului pe pământ. Așezarea copilului pe pământ poate fi percepută și ca rit de agregare la Pământul Mamă¹¹.

La scaldare asistau numai femeile. Dintre bărbați nu putea asista decât nașul, adică cumătrul mare. Îmbăierea se făcea cu apă rece, iar în Moldova și Bucovina exista practica așezării sub masă a copilului îmbăiat și înfășat, „întocmai după cum era obiceiul și la vechii romani”¹².

Copilul se înfășa cu lucrurile pregătite de mamă sau aduse de nașă¹³.

Revenind la societatea tradițională, după naștere, lăuza rămânea pe vatră sau pe paie trei zile. În acest timp, rămânea cu cămașa cu care o apucase „facerea” deoarece schimbarea acesteia ar fi atras după sine pocirea de către „Ursători”, „Șoimane”, „Sfinte”. Ca duhurile rele să nu se apropie de copil, moașa așeza lângă copil unele obiecte de fier ocrotitoare, întorcea vasele din casă cu gura-n jos, spărgea o oală nouă de lut, lega la ușă crengi de măceș etc¹⁴.

Dimitrie Cantemir scria că Ursitele „... sunt două fete, care sunt de față la nașterea unui copil, înzestrându-l după voia lor cu însușirile sufletești și trupești și predestinându-i toate cele de bine și de rău care trebuie să i se întâmple în timpul

⁹ Gorovei 1909, p. 23.

¹⁰ Canianu 1999, p. 130-132.

¹¹ Van Gennep 1996, p. 57.

¹² Gorovei 1909, p. 24.

¹³ Gorovei 1909, p. 24.

¹⁴ Gorovei 1909, p. 23

vieții”¹⁵. Apoi, moașa avea grijă și de „nepoată”, adică de lăuză. Pentru a o păzi de deochi, întâi o descânta, legându-i la gât un fir roșu, pe care trebuia să-l poarte până la ieșirea din biserică.

Din momentul ceremonial al primei băi a nou-născutului făcea parte și masa de cumetrie, la care participau părinții, moașa, nașii și alți invitați, vecini și neamuri. În unele zone ale țării, până acum 20-30 de ani, la masa de cumetrie participau doar femeile, bărbații fiind complet excluși. Se poate vorbi în acest caz de o intersectare a planului ritual cu cel al apartenenței la un anume neam, confirmat pe linie maternă¹⁶.

În unele locuri, la masa de cumetrie se făceau invitații ca la nuntă, apoi se dădeau daruri pentru copil, întâi din partea nașilor sau a nașului, apoi din partea celorlalți meseni și se făceau urări de bine, de sănătate pentru copil și părinți, de bunăstare. Partea principală a acestui rit de trecere era în fapt prima scaldă, apoi copilul era prezentat nașilor așezați la masă. Scalda rituală a pruncului și a lehuzei se constituie în rituri de purificare cu semnificație apotropaică, augurală, fiind urmate de așezarea mesei de ursitori, moment al întâlnirii dintre sacru și profan, în urma căruia copilul era ursit. Scalda de la naștere are valențe purificatoare, iar ninsoarea semnifică puritatea luminii solare și a apei. Și în balada *Meșterului Manole*¹⁷ se spune că *zânele* vor unge pruncul cu puterea purificatoare a soarelui, sub a cărui oblăduire rămâne după moartea mamei. În cadrul cumetriei se făceau urări speciale, pentru cumetri. Uneori cumetriile se făceau și cu lăutari și atunci se și juca. Apa de la scaldă nu se arunca după apusul soarelui, ci a doua zi. Ea se scotea din casă cu o deosebită solemnitate¹⁸.

După ce moașa răsturna covata, se așeza pe ea, iar cumătra mare și femeile făceau cerc în jurul ei, strigând: „Joacă moașa pe covată,/Să mai aibă câte-o fată/Joacă moașa pe știubei/Să mai aibă nepoței...”¹⁹.

Nevestele care doreau să aibă copii săreau una după alta peste covată sau „întorcând moașa covățica, fiecare femeie, mai ales cele tinere, în loc să sară, se pun să șadă pe vânuță; aceasta înseamnă că, în curând, o va învrednici Dumnezeu și pe dânsa cu un astfel de odor”²⁰.

După acest ritual „se cinsteau cu vinul sau cu rachiul din ploscă apoi, pline de voie bună, intrau în casă, unde îi regăseau pe bărbați și petrecerea cumetriei continua cu mâncare, băutură, cântec și uneori și joc”²¹.

În comunitatea noastră tradițională, prin botez, copilul trecea din grija moașei în cea a nașilor, ei devenind îndrumătorii și păzitorii lui pe toată durata vieții.

Cât privește moșitul în prezent, acest episod ritual al nașterii este puternic desemantizat, funcționând doar secvențele cu mare încărcătură sacră, care continuă să stârnească trăiri profunde, legate de teama de necunoscut, cum este secvența

¹⁵ Nițu 1988, p. 84.

¹⁶ Ciobănel 2002, p. 85.

¹⁷ Amzulescu 1983, p. 254.

¹⁸ Pop 1999, p. 149-150.

¹⁹ Marian 1995, p. 168.

²⁰ Marian 1995, p. 169.

²¹ Pop 1999, p. 151.

ursitorilor, foarte bine reprezentată încă, în ritualul de naștere, chiar și în mediul urban.

BIBLIOGRAFIE

- Amzulescu 1983 Al.I. Amzulescu, *Balada familială*, Editura Academiei R.S.R., 1983.
- Berdan 1995 Berdan Lucia, *Vânzarea simbolică – o străveche practică magică în riturile de trecere*, în *Datini*, nr. 3-4 (8-9), 1995, București.
- Burghele 2004 Burghele Camelia, *Cămașa ciumei. O încercare de antropologie medicală*, Editura Paideia, București, 2004.
- Canianu 1999 Mihail Canianu, *Studii și culegeri de folclor românesc*, Editura Minerva, București, 1999.
- Ciobănel 2002 Ciobănel Alina Ioana, *Înrudire și identitate. Studii de floclor*, București, Editura Enciclopedică, 2002.
- Constantinescu 1987 Constantinescu Nicolae, *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale. Reflexe în folclorul românesc*, Editura Minerva, București, 1987.
- Gorovei 1909 Gorovei Artur, *Datinele noastre la naștere*, Editura Minerva, București, 1909.
- Gorovei 1995 Gorovei Artur, *Credinți și superstiții ale poporului român*, Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 1995.
- Laugier 1915 Charles Laugier, *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Craiova, Editura „Scriul Românesc”, 1915.
- Marian 1899 Marian Simeon Florea, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. II, Editura C. Göbl, București, 1899.
- Marian 1995 Simion Florea Marian, *Nașterea la români*, Editura Grai și Suflet-Cultura Națională, București, 1995.
- Nițu 1988 George Nițu, *Elemente mitologice în creația populară românească*, Editura Albatros, București, 1988.
- Pamfile 1997 Pamfile Tudor, *Sărbătorile la români*, Editura Saeculum, I.O., București, 1997.
- Pop 1999 Pop Mihai, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Univers, București, 1999.
- Van Gennep 1996 Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996.